

Aatteiden syvä kuilu

Liberalismi ja konservatismi merkitsevät
suomalaisille päinvastaisia asioita

Sami Metelinen
Toimituspäällikkö, EVA

sami.metelinen@eva.fi
@SamiMetelinen
www.eva.fi

- Suomalaisten enemmistön mielestä liberalismille tunnusomaisimmat arvot ovat suvaitsevaisuus (63 %), moniarvoisuus (62 %) ja uudistusmielisyys (61 %).
- Myös joustava suhtautuminen muutoksiin (55 %) edustaa suomalaisten enemmistön mielestä ensisijaisesti liberalismia. Vastaavasti varauksellisuus uutta kohtaan liitetään selvästi konservatismiin (63 %).
- Ensisijaisesti konservatismia edustaa myös perinteiden kunnioittaminen (71 %) ja auktoriteettien kunnioittaminen (65 %). Lähes puolet (48 %) on sitä mieltä, että autoritaarisuus edustaa ensisijaisesti konservatismia.
- Usko vapaaseen markkinatalouteen edustaa viidesosalle (21 %) ensisijaisesti liberalismia ja yhtä monelle (21 %) ensisijaisesti konservatismia. Konservatismi liitetään liberalismia vahvemmin kapitalismiin ja liberalismi vuorostaan taloudelliseen tasa-arvoon.

Suomalaisten enemmistö mieltää itsensä liberaaleiksi, ja konservatiiveja on Suomessa selvästi vähemmän.¹ Tämä ero havaitaan myös, kun selvitetään suomalaisten suhtautumista eri ideologioihin.² Yhteiskuntafilosofisesti liberalismi ja konservatismi eivät kuitenkaan ole välttämättä toisilleen tiukasti vastakkaisia, sillä esimerkiksi liberaali-konservatismi yhdistelee piirteitä molemmista. Arvoliberalismi erotetaan usein talousliberalismista, joka yhdistyy poliittisissa liikkeissä usein arvokonservatismiin. Eri poliittisilla aatesuunnilla onkin tapana painottaa erityyppisiä vapauksia, joten liberalismi on harvoin puhtaasti määriteltävissä.³ Samoin konservatismilla on useita eri ulottuvuuksia.

EVAn kevään 2025 Arvo- ja asennetutkimuksessa selvitettiin, minkälaisia asioita suomalaiset yhdistävät konservatismiin ja liberalismiin. Samalla kyselykierroksella selvitettiin myös, kuinka liberaaleiksi tai konservatiiveiksi suomalaiset luokittelevat itsensä. Näin päästiin myös vertailemaan myös, onko konservatiivien ja liberaalien näkemyksissä suuria eroja siinä, mitä arvoja, ajatuksia ja toimintatapoja he yhdistävät näihin aatesuuntiin.

”

Liberalismi on joustavuutta muutoksiin.

Valtaosa suomalaisista on yhtä mieltä siitä, että suvaitsevaisuus, moniarvoisuus ja uudistusmielisyys ovat liberaaleja arvoja. Suomalaisten näkemyksissä konservatismi on liberalismia heikommin yhdistettävissä yksittäisiin arvoihin, mutta useimmiten konservatismiin yhdistettävänä arvona esiin nousee autoritaarisuus.

Toimintatapojen kohdalla selvä enemmistö yhdistää liberalismiin joustavan suhtautumisen muutoksiin. Muutosten osalta konservatismi piiryy suomalaisten mielissä melko lailla täydellisenä vastakohtana liberalismille, sillä konservatismiin eniten yhdis-

tetty toimintatapa on varauksellisuus uutta kohtaan.

Suomalaisia pyydettiin arvioimaan 16 arvon kohdalla, edustavatko ne liberalismia, konservatismia, pitkälti molempia vai ei kumpaakaan.

Enemmistö suomalaisista on sitä mieltä, että suvaitsevaisuus (63 %), moniarvoisuus (62 %) ja uudistusmielisyys (61 %) edustavat liberalismia (Kuvio 1). Ani harva yhdistää nämä arvot konservatismiin tai kokee, että arvot eivät liity kumpaakaan. Reilu kymmenesosa arvioi, että nämä arvot voidaan liittää sekä liberalismiin että konservatismiin.

Arvojen näkökulmasta liberalismiin ydin määritetty suomalaisten mielissä melko selkeästi, joskin samalla kapeasti. Enemmistön mielestä liberalismia ei ole ilman avointa suhtautumista yksilöiden erilaisuuteen ja avoimuutta muutosta kohtaan. Kaikkien muiden arvojen kohdalla niiden kuuluminen liberalismiin jää kuitenkin vähintäänkin epävarmaksi. Osin vaikeus liittää eri arvoja selväpiirteisesti jompaankumpaan aatesuuntaan liittyy siihen, että liberaalit ja konservatiivit haluavat liittää itselle läheisempään aatesuuntaan osin samoja arvoja (ks. Liitekuvio 1).

Reilu kolmasosa (37 %) liittää individualismia eli yksilön korostamisen liberalismiin. Suomalaisten mielissä individualismi on silti selvästi enemmän liberalismia kuin konservatismia, sillä vain kymmenesosa (10 %) liittää arvon konservatismiin. Käytännössä yhtä suuret osuudet liittävät arvon molempiin (15 %) tai ei kumpaankaan (14 %). Epätietoisia on suhteellisen paljon (23 %). Vastaukset ovat samansuuntaisia idealismin eli ihanteiden korostamisen suhteen. Kolmasosa (34 %) liittää arvon liberalismiin ja kymmeneosa (9 %) konservatismiin. Neljäsosa (24 %) kuitenkin liittää idealismin molempiin aatesuuntiin. Vain 15 prosenttia kokee, ettei idealismi liity suoranaisesti kumpaankaan aatesuuntaan.

Myötätuntoisuus eli empatia kuvaa ihmisen kykyä asettua toisen asemaan. Vajaa kolmasosa (31 %) liittää arvon liberalismiin, ja vain alle kymmenesosa (8 %) konservatismiin. Neljäsosan (25 %) mielestä myötätuntoisuus ei suoranaisesti edusta kumpaakaan aatesuuntaa ja reilun viidesosan (22 %) mielestä sen voi liittää molempiin.

Radikaalisuus eli aatteellinen ehdottomuus ja palaaminen aatteen juurille ei selväpiirteisesti kytkeydy liberalismiin eikä konservatismiin suomalaisten mielissä. Neljäsosa (26 %) kokee sen edustavan liberalismia ja vajaa viidesosa (18 %) konservatismia 29 prosenttien arvioidessa, että se ei edusta kumpaakaan, ja 14 prosenttien arvioidessa, että se sopii molempiin.

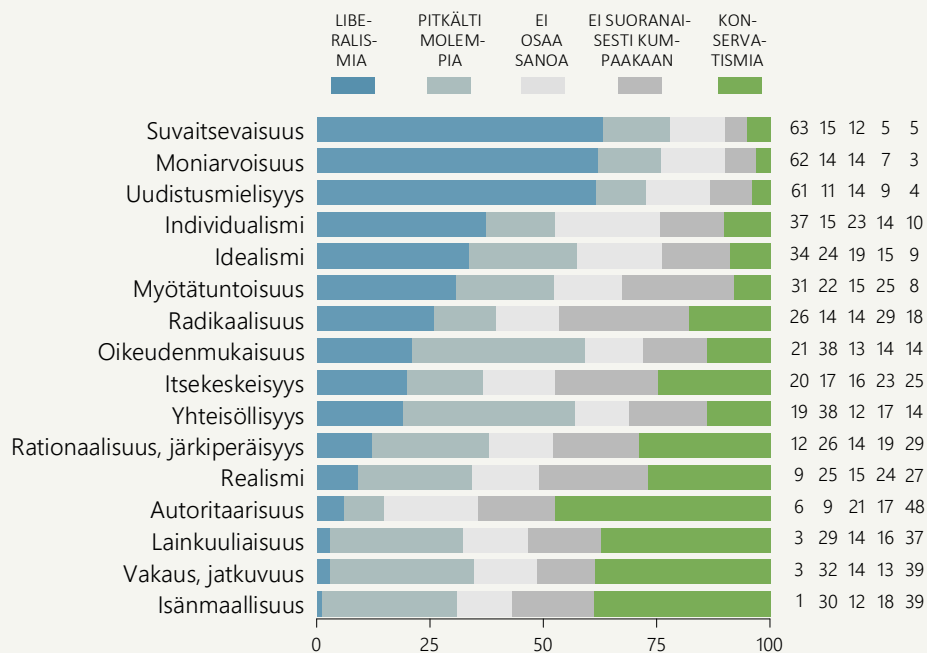
Yhtä lailla ihmiset ovat varovaisia arvotamaan, liittyykö oikeudenmukaisuus enemmän liberalismiin vai konservatismiin. Varsin suuri osa (38 %) on sitä mieltä, että oikeudenmukaisuus edustaa pitkälti sekä liberalismia

että konservatismia. Viidesosa (21 %) liittää sen liberalismiin, 14 prosenttia konservatismiin ja 14 prosenttien mielestä se ei kuulu kumpaankaan.

Selvän negatiivisesti latautunutta arvoa, itsekeskeisyyttä, suomalaiset eivät kytkeisi laajemmin kumpaankaan esillä olevaan aatesuuntaan. Viidesosa (20 %) liittäisi sen liberalismiin ja neljäsosa (25 %) konservatismiin, mutta 23 prosenttien mielestä se ei kuulu kumpaankaan ja 20 prosenttien mielestä se edustaa kumpaakin.

Yhteisöllisyyttä suomalaiset eivät myöskään tohdi laajemmin luovuttaa kummankaan tarkasteltavana olevan aatesuunnan omaisuudeksi. Vajaa neljä kymmenestä (38 %) sanoo, että yhteisöllisyys edustaa pitkälti sekä liberalismia että konservatismia. Viidesosa (19 %) liittäisi yhteisöllisyyden liberalismiin, 14 prosenttia konservatismiin ja 17 prosenttia ei liittäisi sitä kumpaankaan.

Kuvio 1. Edustavatko seuraavat arvot liberalismia vai konservatismia, molempia tai eivät kumpaakaan (%)

Konservatiivisuus on järjestystä

Konservatismi on suomalaisille selvästi vaikeammin määriteltävissä kuin liberalismi. Tämä voi osaltaan johtua siitä, että suomalaisten enemmistö suhtautuu myönteisesti liberalismiin⁴ ja myös arvioi itsensä mieluummin liberaaliksi kuin konservatiiviksi.⁵

Toisaalta asialla voi olla myös aatehistoriallista taustaa. Liberalismi on ollut keskeisesti läsnä modernin länsimaisen valtion rakentamisessa etenkin demokratian ja ihmisoikeuksien edistäjänä. Konservatismi on puolestaan usein asettunut vähintään kyseenalaistamaan uudistuksia, jotka muuttaisivat yhteiskunnan rakennetta perustavanlaatuisesti. Suomalaisen mielissä konservatismiin kytkeytyvätkin sananmukaisesti säilyttämisen arvot.

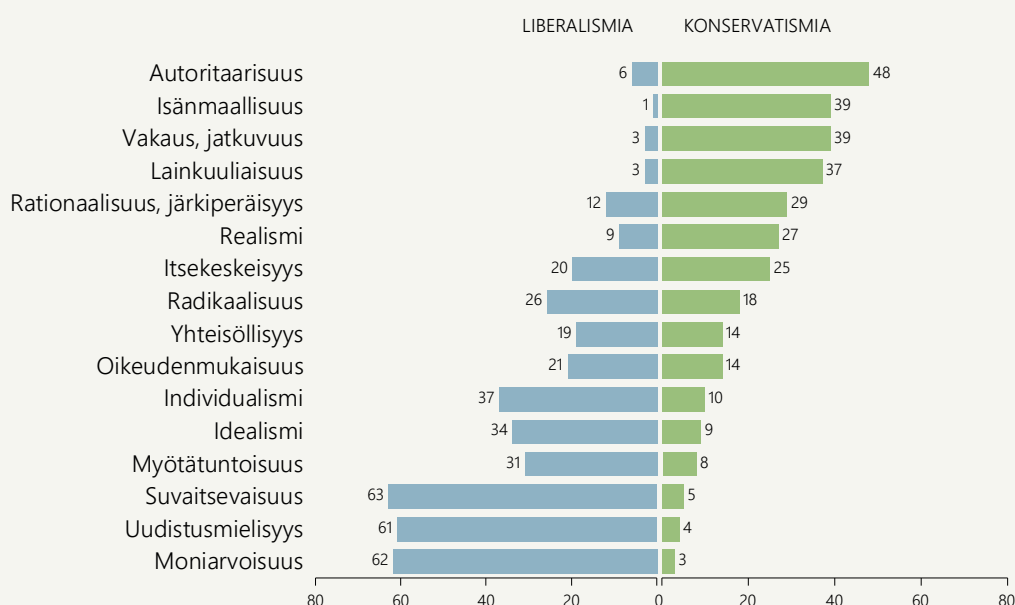
Lähes puolet (48 %) on sitä mieltä, että autoritaarisuus eli vallan keskittäminen yksin käsiin ja poliittisen moniarvoisuuden rajoittaminen edustaa konservatismia. Liberalismin autoritaarisuutta ei liitä juuri kukaan (6 %), 17 prosentin mielestä se ei ole

kumpaakaan ja yhdeksän prosenttia arvioi sen edustavan sekä liberalismia että konservatismia. Viidesosa (21 %) ei osaa ottaa kantaa asiaan.

Autoritaarisuus on suomalaisten mielissä selkeimmin konservatismiin liittyvä arvo ja se on selvässä ristiriidassa suomalaisten mielissä selkeimpien liberaalien arvojen, suvaitsevaisuuden ja moniarvoisuuden, kanssa. Länsimaisen valtiofilosofian kanssa näinkin ristiriitaisen arvon kytkeminen konservatismiin todennäköisesti selittää sitä, miksi noin puolet suomalaisista suhtautuu konservatismiin kielteisesti.⁶

Mikään tutkimuksessa mainituista arvoista ei suomalaisten enemmistön mielestä edusta selvästi konservatismia. Kuvioon 2 on rajattu suomalaisten vastauksista vain ne vastausosuudet, joissa on otettu selvä kanta siihen, kumpaa aatesuntaa kukin arvo edustaa. Kuvio havainnollistaa sitä, missä määrin eri arvot kallistuvat suomalaisten mielissä joko konservatismiin tai liberalismiin kuuluviksi.

Kuvio 2. Edustavatko seuraavat arvot liberalismia vai konservatismia (pelkistetty kuvaaja, jossa vain asteikon eksplisiittiset kannat, %)

Autoritaarisuuden ohella varsin moni kokee konservatistien edustavan isänmaallisuutta (39 %), vakautta ja jatkuvuutta (39 %) sekä lainkuuliaisuutta (37 %). Käytännössä kukaan ei liitä näitä arvoja suoraan liberalismiin, mutta huomattava, noin kolmen kymmenesosan osuus katsoo, että edellä mainitut arvot edustavat molempia aatesuuntia. Alle viidesosa katsoo, etteivät edellä mainitut arvot suoranaisesti edusta kumpaakaan aatesuunnista.

Kyse on siitä, että liberaaleiksi itsensä mieltävät suomalaiset eivät ole valmiita luovuttamaan kaikkia turvallisuuteen ja vakauksen liittyviä arvoja konservatiiveille, vaikkeivät suoraan katsokaan niiden edustavan liberalismia (Liitekuvio 1).

Mielenkiintoisen erottavan tekijän konservatistien ja liberalismien välillä muodostaa rationaalisuus eli järkipärisyys. Vaikka järjen ja tieteellisen maailmankuvan korostaminen uskonnon sijaan aatehistoriallisesti kytkeytyy liberaaleihin valistusajan filosofeihin, suomalaisten mielessä järki kytkeytyy pikemminkin konservatismiin kuin liberalismiin. Kolme kymmenestä (29 %) arvioi rationaalisuuden eli järkipärisyyden edustavan konservatismia, ja 12 prosenttia sanoo sen edustavan liberalismia. Selväpiirteinen jako ei kuitenkaan ole, sillä neljäsosa (26 %) arvioi rationaalisuuden edustavan kumpaaikin aatesuuntaa ja viidesosa (19 %) sanoo, ettei se edusta kumpaakaan.

Järkipärisyyden kytkeytyminen vahvemmin konservatiivisuuteen saattaa johtua siitä, että tunneperäiset arvot, kuten myötätuntoisuus, hakeutuvat ihmisten mielissä enemmän liberalismiin ja järkeen liittyvät kysymykset enemmän konservatismiin.

Samasta kielii myös se, että realismi kallisuu suomalaisten mielissä selvästi enemmän edustamaan konservatismia (27 %) kuin liberalismia (9 %). Neljäsosa (25 %) arvioi, että se edustaa molempia aatesuuntia, ja liki yhtä

moni (24 %) katsoo, ettei se edusta suoranaisesti kumpaakaan.

Yksimielisyyttä aatteiden sisällöstä

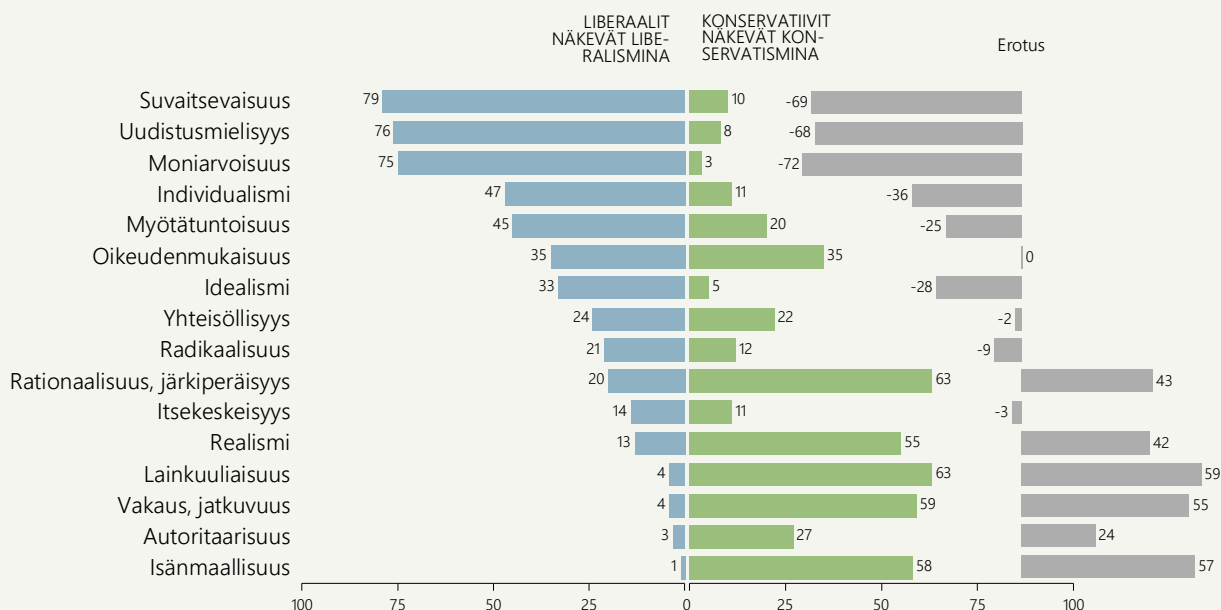
Kaiken kaikkiaan suomalaiset vaikuttavat tunnistavan selviä eroja siinä, minkälaisia arvoja liberalismiin ja konservatismiin lukeutuu. Monilta osin nämä arvot näyttävät toisensa peilikuvilta. Osin saattaa olla kyse myös siitä, että liberaaleiksi itsensä kokevat pyrkivät kytkemään konservatiivisuuteen itselleen vieraita tai jopa torjuttavia arvoja ja toisinpäin. Tätä asiaa päästiin selvittämään tutkimalla, miten itsensä liberaaleiksi ja konservatiiveiksi määrittävät⁷ kokevat tutkimuksessa mainittujen arvojen edustavan liberalismia tai konservatismia (Kuvio 3 ja Liitekuvio 1).

Liberaaleiksi ja konservatiiveiksi itsensä määrittävien näkemykset arvojen edustamista aatesuunnista ovat pääosin yhdensuuntaisia koko väestön näkemysten kanssa.

Sekä liberaalit että konservatiivit ovat yhtä mieltä liberalismien kolmen keskeisen arvon, suvaitsevaisuuden, uudistusmielisyyden ja moniarvoisuuden kuulumisesta liberalismiin. Selviä näkemyseroja ja pyrkimystä yleisesti hyväksyttyjen arvojen omimiseen havaitaan erityisesti oikeudenmukaisuuden ja yhteisöllisyyden kohdalla, joskin molempien arvojen kohdalla moni tunnustaa, että ne voivat edustaa sekä liberalismia että konservatismia (Liitekuvio 1).

Konservatiivien mielestä konservatismia edustavat samat arvot kuin liberaalienkin mielestä, mutta eri painoituksin. Konservatiivien enemmistö nostaa aatesuuntansa arvoiksi etenkin rationaalisuuden, lainkuuliaisuuden, vakauden ja jatkuvuuden, isänmaallisuuden sekä realismin. Liberaalit eivät ole tästä ainaakaan voimakkaasti eri mieltä, joskin näkemykset näiden arvojen yhteydestä konservatismiin ovat konservatiiveja paljon varovaisempia.

Kuvio 3. Edustavatko seuraavat arvot liberalismia vai konservatismia: arviot konservatiivi–liberaali–asteikolle sijoittautumisen mukaan (%)

Voimakkaampi ristiriita nousee esiin autoritaarisuuden kohdalla. Konservatiiveiksi itsensä luokittelevista reilu neljäsosa (27 %) kokee autoritaarisuuden edustavan konservatismia, mutta liberaaleista näin ajattelee kaksi kolmesta (65 %). Konservatiiveissa kysymys autoritaarisuudesta herättää torjuntaa, sillä vähäistä useampi (14 %) konservatiiveista kokee autoritaarisuuden edustavan pikemmin liberalismia ja muut konservatiivien näkemykset jakaantuvat epätietoisten sekä niiden välillä, joiden mielestä autoritaarisuus kuuluu molempiin aatesuuntiin tai ei kumpaakaan. Puolueyhmittäin havaitaan selviä eroja siinä, missä määrin autoritaarisuus liitetään konservatismiin. Kaikkien muiden puolueiden kannattajaryhmien paitsi perussuomalaisten, keskustan, kristillisdemokraattien ja Liike Nytin⁸ enemmistö kokee autoritaarisuuden edustavan konservatismia (Ks. Kuvioliite).

Tulokset heijastavat ennen kaikkea sitä, että suuri osa konservatiiveista hyljeksii ajatusta autoritaarisuudesta osana konservatis-

mia, mutta samalla konservatiivien parista löytyy reilun neljäsosan kokoinen autoritaarisuutta arvostava leiri.

Konservatiivisuus on suomalaisille kaiken kaikkiaan huomattavasti latautuneempi ja enemmän jännitteitä sisältävä käsite kuin liberalismi, jonka arvoulottuvuuksista suomalaiset ovat enimmäkseen samoilla linjoilla. Tämä käy ilmi myös tarkasteltaessa, miten itsensä liberaaleiksi ja konservatiiviksi luokittelevat suhtautuvat toistensa aateisiin. Liberaaleiksi itsensä luokittelevien selvä enemmistö suhtautuu konservatismiin kielteisesti, mutta konservatiiveiksi itsensä luokittelevien suhtautuminen liberalismiin on näkyvästi suopeampaa (ks. Liitekuvio 2).⁹

Toimintatavoista piirtyy peilikuva

Liberalismin ja konservatistmin välinen kuilu syvenee, kun tarkastellaan, minkälaiset toimintamallit suomalaisten mielissä liittyvät kumpaankin aatesuuntaan. Vastajia pyydettiin Arvo- ja asennetutkimuksessa ottamaan

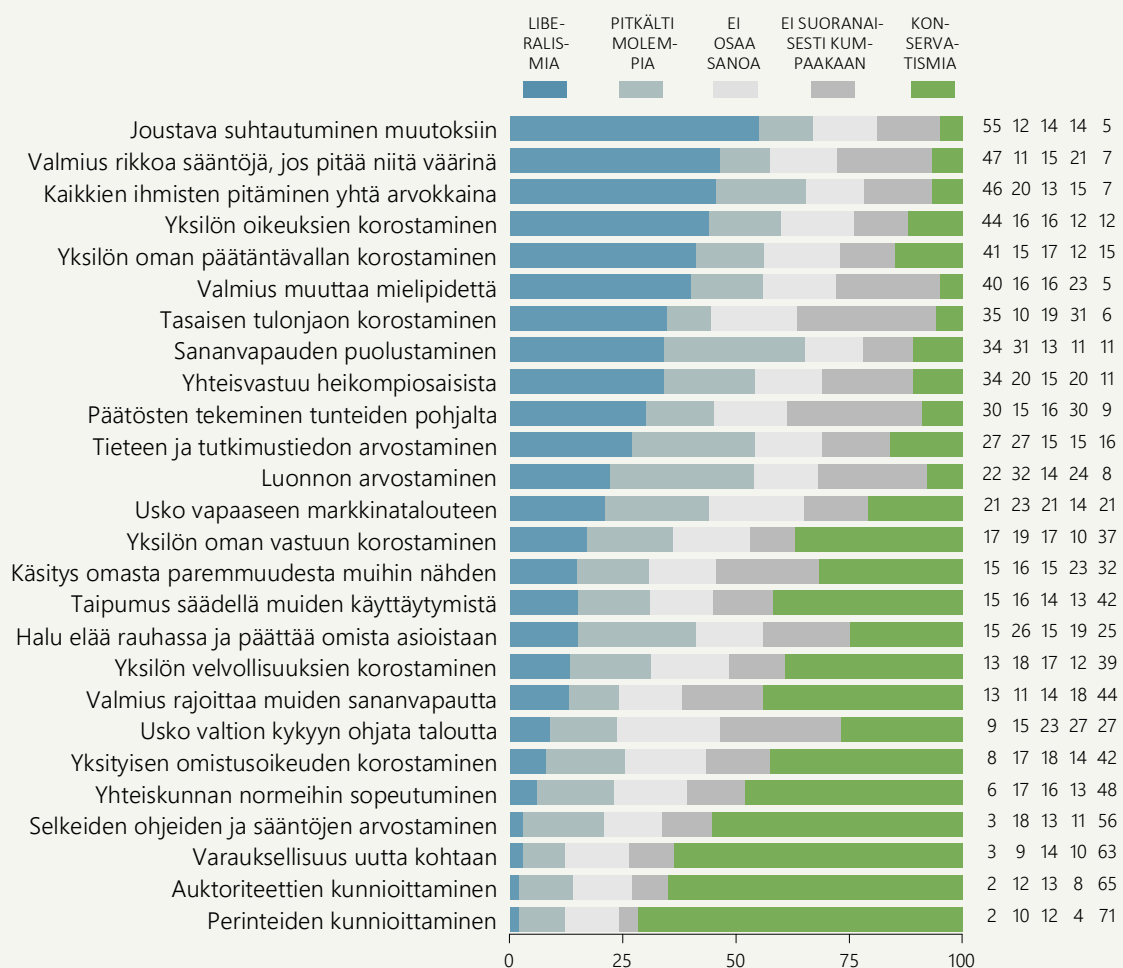
kantaa 26 ajattelu- ja toimintatavan kohdalla, edustavatko ne liberalismia vai konservatismia, molempia vai eivät kumpaakaan (Kuvio 4).

Liberalismiin suomalaisten useimmiten (55 %) yhdistämä ajattelutapa on joustava suhtautuminen muutoksiin. Konservatismiin sitä ei liitä juuri kukaan (5 %). Näin ollen voidaan tulkita, että liberalismi edustaa ajattelumallina suomalaisille ennen kaikkea edistysmielisyyttä, valmiutta uudistaa ja muuttaa asioita yhteiskunnassa. Sukua uudistusmielisyydelle on valmius rikkoa sääntöjä, jos pitää niitä väärinä. Liberalismiin tämän ajatusmallin liittää vajaa puolet (47 %) ja konser-

vatismiin vain seitsemän prosenttia. Viidesosan (21 %) mielestä sääntöjen rikkominen ei kuitenkaan liity kumpaankaan aatesuuntaan. Niin ikään samaan ajattelutapojen kokonaisuuteen kuuluu valmius muuttaa mielipidettä. Sen liittää liberalismiin 40 prosenttia ja konservatismiin vain viisi prosenttia, joskin vajaan neljäsosan (23 %) mielestä valmius muuttaa mieltä ei edusta varsinaisesti kumpaakaan aatesuuntaa.

Uudistusmielisyydelle vastakkainen ajattelumalli, varauksellisuus uutta kohtaan, liitetään vuorostaan selvästi konservatismiin (63 %, Kuvio 5). Huomionarvoista on, että suomalaisten arviot konservatismiin kuuluvista ajat-

Kuvio 4. Edustavatko seuraavat ajattelu- ja toimintatavat liberalismia vai konservatismia, molempia tai eivät kumpaakaan? (%)

telu- ja toimintatavoista ovat paljon selväpiirteisempiä käsitykset konservatismia edustavista arvoista (ks. Kuvio 1 edellä).

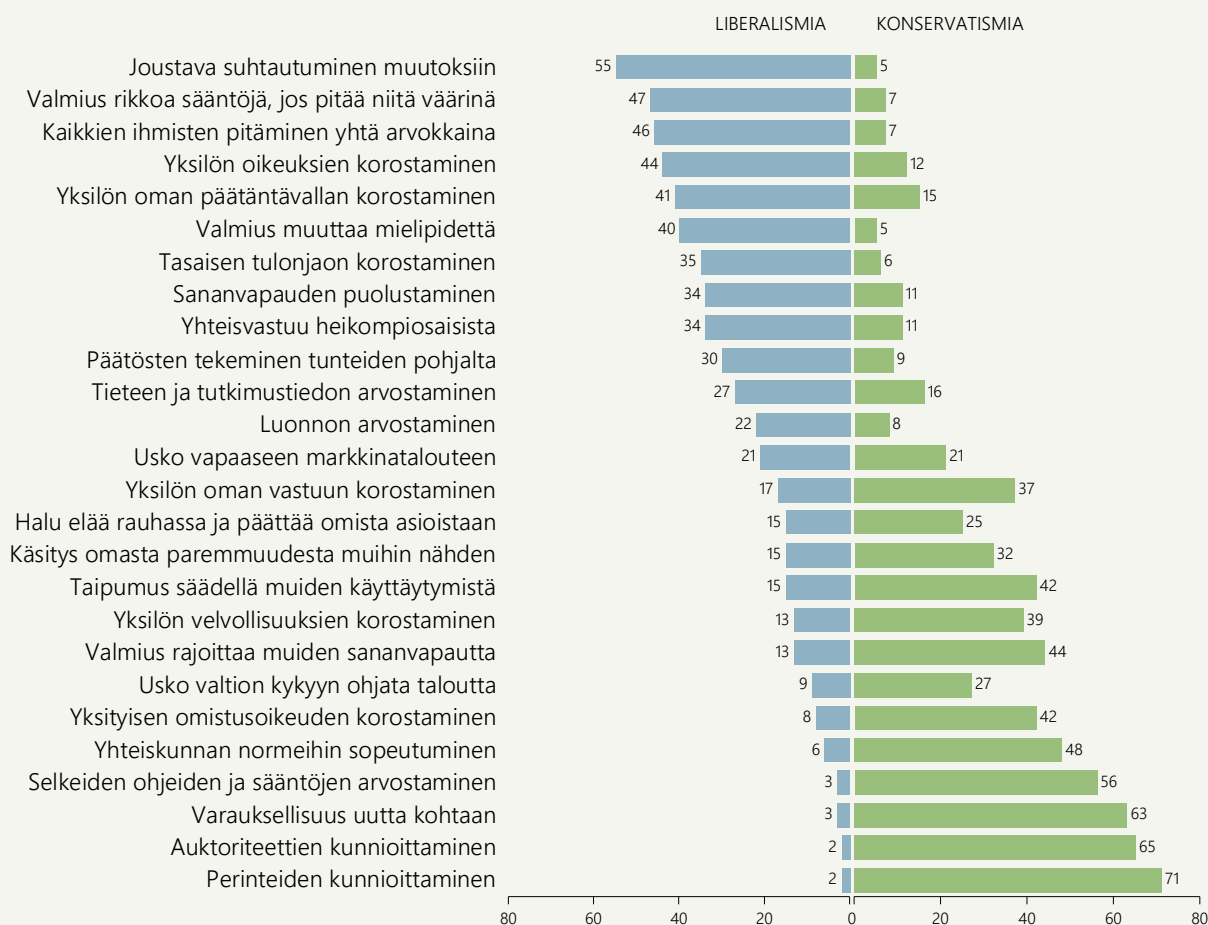
Vastaavasti suomalaiset ovat epävarmempia ajattelu- ja toimintatapojen kuin arvokysymysten kohdalla siitä, mikä niistä ilmentää liberalismia. Kahden kysymyskokonaisuuden välinen ero kielii siitä, että konservatismi näyttäytyy monille enemmän ajattelu- ja toimintatapoina, kun taas liberalismi on abstraktimpi, enemmän arvoihin kytkeytyvä aate.

Konservatismia edustaa suomalaisten mielestä uudistuskriittisyyden lisäksi etenkin perinteiden (71 %) ja auktoriteettien (65 %) kunnioittaminen. Näistä jälkimmäinen on jossain määrin yhteydessä edellä käsitel-

tyyn autoritaarisuuteen. Auktoriteettien kunnioittaminen ei toki automaattisesti tarkoita yhteiskunnallisen autoritaarisuuden arvostamista, mutta sillä on kytkös Arvo- ja asennetutkimuksessa jo pitkään havaittuun suomalaisten taipumukseen kaivata vahvoja johtajia – asenne, joka viime vuosina kuitenkin on ollut loivenemaan päin.¹⁰

Autoritaarisuuden ja kontrollin kaipuun ja vakaan yhteiskunnan arvostamisen välillä on kuitenkin merkittävä ero. Suomalaisten konservatismiin liittämiä ajattelu- ja toimintatapoja voidaan pitää varsin tyypillisinä ja kansainvälisesti tunnustettuina konservatistien keskeisinä piirteinä. Sellainen on myös selkeiden ohjeiden ja sääntöjen arvostaminen,

Kuvio 5. Edustavatko seuraavat ajattelu- ja toimintatavat liberalismia vai konservatismia (pelkistetty kuvaaja, jossa vain asteikon eksplisiittiset kannat, %)

jonka enemmistö (56 %) kokee edustavan konservatismia. Liberalismiin se ei liity käytännössä kenenkään (3 %) mielestä. Tässäkin kysymyksessä konservatismi piiryy liberalismille peilikuvana, kun liberalismiin liitetään valmius rikkoa sääntöjä. Sääntöjen arvostamiseen liittyy myös yhteiskunnan normeihin sopeutuminen, jonka lähes puolet (48 %) liittää konservatismiin. Sitäkään ani harva (6 %) yhdistäisi liberalismiin.

Klassinen liberalismi voi huonosti

Suhtautuminen yhteiskunnallisiin muutoksiin ja sääntöjen noudattamiseen piirtää selkeimmät erot liberalismiin ja konservatismiin välille. On myös joukko tekijöitä, jotka kallistuvat suomalaisten mielissä edustamaan jompaakumpaa aatesuuntaa, mutta eivät aivan yhtä selvästi kuin edellä mainitut ajattelu- ja toimintamallit. Näitä ovat etenkin tasa-arvoon, oikeuksiin ja talouteen liittyvät kysymykset.

Alle puolet (46 %) kokee kaikkien ihmisten pitämisen yhtä arvokkaina eli tasa-arvon perusperiaatteen edustavan liberalismia. Suoraan konservatismiin asian liittää vain harva (7 %), mutta viidesosa (20 %) katsoo, että tasa-arvo edustaa pitkälti molempia aatesuuntia.

Yksilön oikeuksien korostaminen on niin ikään selvästi suomalaisten mielestä enemmän liberalismia (44 %) kuin konservatismia (12 %). Samansukuinen on ajatus yksilön oman päätävävallan korostamisesta, jonka 41 prosenttia liittää liberalismiin ja 15 prosenttia konservatismiin.

Taloudellisissa kysymyksissä havaitaan sama ilmiö, josta raportoitii jo aiemmin julkaistuissa Arvo- ja asennetutkimuksen tuloksissa: liberalismi kytkeytyy yhä enemmän vasemmistolaisiin arvoihin.¹¹ Tasaisen tulonjaon korostaminen edustaa reilun kolmas-

osan (35 %) mielestä liberalismia ja vain kuuden prosentin mielestä konservatismia. Tulos ei ole kuitenkaan yksiselitteinen, sillä peräti 31 prosentin mielestä ajattelutapa ei edusta kumpaakaan aatesuuntaa. Samaan taloudellisen tasa-arvon ajatuskokonaisuuteen liittyy yhteisvastuu heikompiaisista, jonka kolmasosa (34 %) liittää liberalismiin ja kymmenesosa (11 %) konservatismiin. Toisaalta viidesosan (20 %) mielestä yhteisvastuu sopii kumpaankin aatesuuntaan ja yhtä monen mielestä ei kumpaankaan.

Kapitalismin ydinajatus eli yksityisen omistusoikeuden korostaminen liitetään selvästi useammin konservatismiin (42 %) kuin liberalismiin (8 %). Tämä kielii siitä, että niin sanotun klassisen liberalismiin ihanteet taloudellisesta liberalismista eivät ainakaan nykyisin edusta merkittävän suomalaisjoukon mielestä liberalismia. Suomeen saattaakin olla rantautumassa aiempaa voimakkaammin anglosaksinen käsitys liberalismista ja konservatismista, jossa talouden vapaus kytkeytyy konservatismiin ja liberalismi tarkoittaa ennen kaikkea arvoliberalismia.

Vaikka yksityinen omistusoikeus liitetään konservatismiin, mielenkiintoinen ajatusristiriita piiryy siinä, että myös usko valtion kykyyn ohjata taloutta kytkeytyy suomalaisten mielissä voimakkaammin (27 %) konservatismiin kuin liberalismiin (9 %). On kuitenkin syytä huomata, että reilun neljäsosan (27 %) mielestä ajatus ei liity kumpaankaan aatesuuntaan ja vajaa neljäsosa (23 %) ei ota asiaan kantaa. Kyse on todennäköisesti siitä, että fiskaalikonservatismi eli tiukka talouspolitiikka kytetään konservatismiin.

Talouskysymysten ja klassisen liberalismiin ytimessä on usko vapaaseen markkinatalouteen. Kyseisen ajattelumallin kohdalla puntit menevät tasan: viidesosa (21 %) kokee

Kapitalismi on konservatismia.

sen edustavan liberalismia ja yhtä moni konservatismia. Vajaan neljäsosan (23 %) mielestä markkinatalous edustaa molempia, ja viidesosa (21 %) ei osaa ottaa kantaa. Tulokset kertovat, että vaikka enemmistö suomalaisista suhtautuukin markkinatalouteen myönteisesti, eivät sen taustalla olevat klassisen liberalismien teesit vapaasti toimivasta markkinataloudesta ole juurtuneet suomalaisiin kovinkaan syvälle.

Vapauksista kiistaa

Liberalismin yksi keskeisistä opinkappaleista on valistusajasta lähtien ollut sananvapauden puolustaminen. Kolmasosa (34 %) kokeekin sen edustavan liberalismia ja vain kymmenesosa (11 %) liittää sen konservatismiin. Mitenkään selvästi tätä ajattelumallia ei kuitenkaan liitetä liberalismiin, sillä 31 prosentin mielestä sananvapauden puolustaminen kuvaa pitkälti molempia. Sitä vastoin valmius rajoittaa muiden sananvapautta liitetään pikemminkin konservatismiin (44 %) kuin liberalismiin (13 %).

Koska suomalaisten enemmistö kokee itsensä liberaaleiksi, on luonnollista, että myönteissävytteisten ajattelumallien koetaan pikemminkin liittyvän liberalismiin kuin konservatismiin. Tällainen asia on esimerkiksi luonnon arvostaminen, jonka viidesosa (22 %) liittää liberalismiin ja 8 prosenttia konservatismiin.

Samankaltainen yleisesti hyväksytty ajattelutapa on myös tieteen ja tutkimustiedon arvostaminen (27 % liittää liberalismiin, 16 % konservatismiin). Tälle vastakkaisena voi pitää päätösten tekemistä tunteiden pohjalta. Silti sekin liitetään pikemminkin liberalismiin (30 %) kuin konservatismiin (9 %). Havaintoa selittää järkipöyhäisyyden liittäminen pikemminkin konservatismiin (ks. Kuvio 1 edellä) sekä toisaalta liberaaleiksi ja

konservatiiveiksi itsensä mieltävien näkemyserot siitä, ketkä tekevät päätöksiä tunteen ja ketkä tieteellisen tiedon perusteella (ks. Kuvio 6, s. 12).

Viime kädessä kiistaa suomalaisten mielissä aiheuttavat vapausaatteen ytimeen sisältyvät asiat siitä, mikä on yksilön vastuu ja muiden oikeus vaikuttaa toisten elämään. Liberalismiin liittyvän yksilönvapauden vastapaino on yksilön oman vastuun korostaminen, ja suomalaisten mielissä se liittyy nykyään pikemminkin konservatismiin (37 %) kuin liberalismiin (17 %). Samaten yksilön velvollisuuksien korostaminen liitetään enemmän konservatismiin (39 %) kuin liberalismiin (13 %).

Halu elää rauhassa ja päättää omista asioistaan on kiistakysymys, mutta liitetään useammin konservatismiin (25 %) kuin liberalismiin (15 %). Toisaalta neljäsosan (26 %) mielestä ajattelutapa edustaa kumpaakin aatesuuntaa. Vaikka konservatismiin liitetään liberalismia useammin halu elää elämänsä rauhassa, siihen liitetään myös useammin taipumus säädellä muiden käyttäytymistä (42 % liittää konservatismiin). Liberalismiin muiden elämän säätelemisen liittää vain 15 prosenttia.

Tietynlainen elitismien mittari on ajattelumalli, johon kuuluu käsitys omasta paremmuudesta muihin nähden. Kolmasosa (32 %) liittää tämän yhteiskunnassa yleensä torjuttavan piirteen konservatismiin ja vain 15 prosenttia liberalismiin.

Kun kyse on torjuttavista ajattelumalleista, havaitaan sama ilmiö kuin edellä arvoja tarkasteltaessa: yhden aatesuunnan edustajilla on toisinaan halua demonisoida toisen aatesuunnan edustajia, ja epäsuhtaa tuloksissa aiheuttaa se, että liberaaleiksi itsensä luokittelevia on konservatiiveja enemmän.

Yksilönvastuu
kallistuu
konservatismiin.

Vain hyvin harva liberaali (9 %) kokee käsityksen omasta paremmuudesta muihin nähden edustavan liberalismia, ja harva konservatiivi liittää sen myöskään konservatismiin (14 %, ks. Kuvio 6).

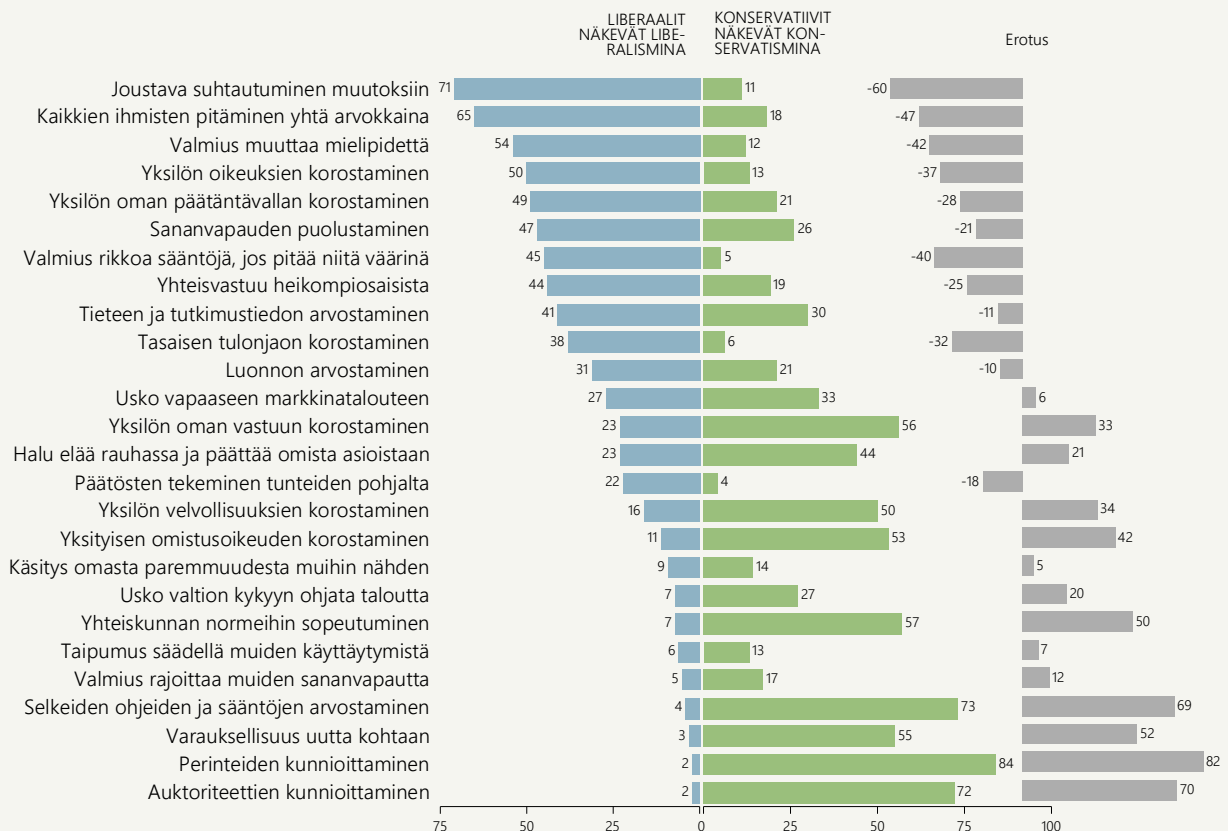
Tarkempi tarkastelu paljastaa, että liberaaleiksi itsensä luokittelevat ovat varsin valmiita (45 %) liittämään käsityksen omasta paremmuudesta konservatismiin ja jossain määrin myös konservatiivit ovat valmiit liittämään ajattelumallin liberalismiin (33 %, ks. Liitekuvio 3).

Vastaavalla tavalla yleisesti torjuttaviksi koetut ajattelumallit sysätään mielellään toisiin ajattelevien leirin taipumuksiksi. Tällaisia ovat valmius rajoittaa muiden sananvapautta, taipumus säädellä muiden käyttäytymistä ja

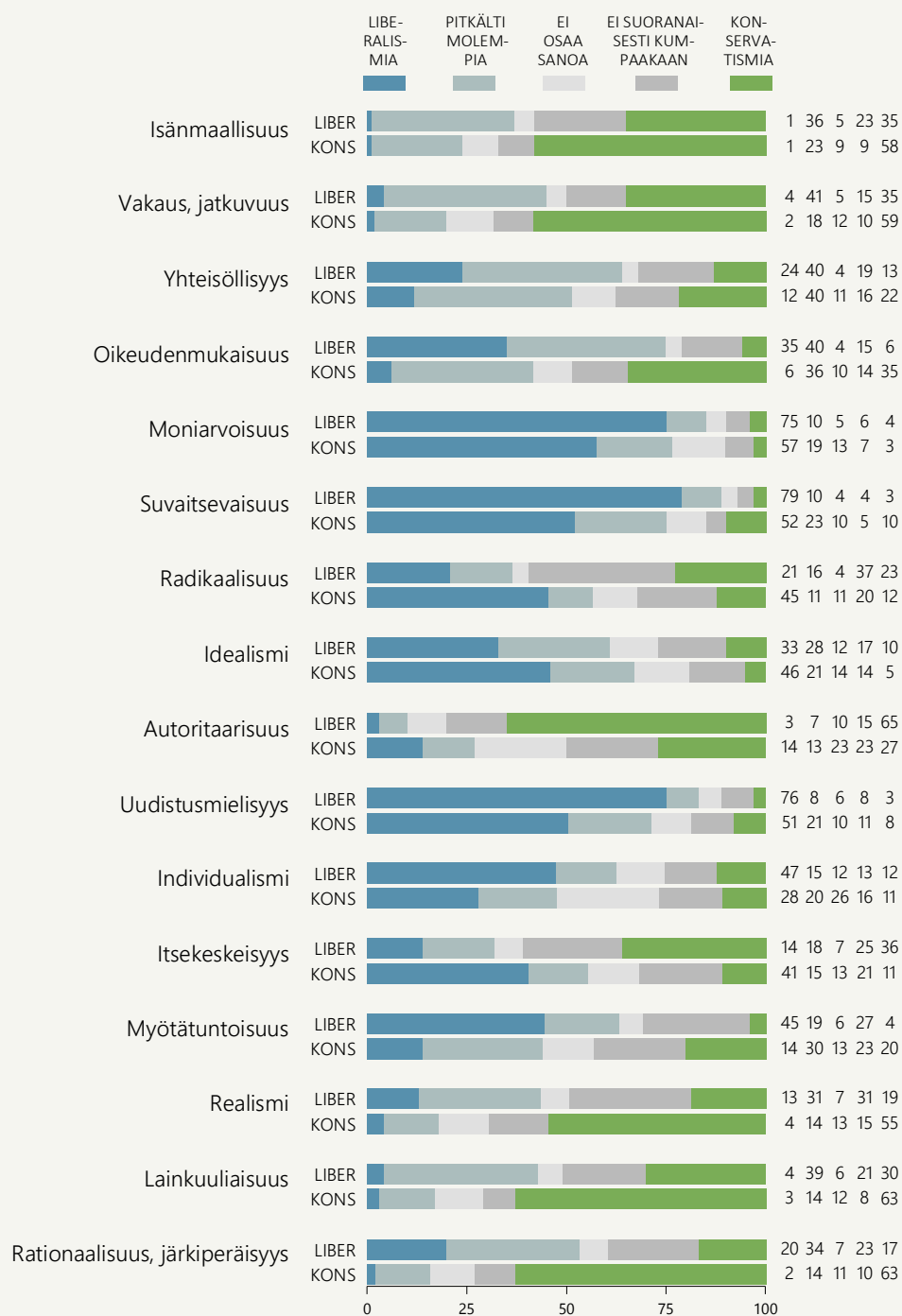
päätösten tekeminen tunteiden pohjalta (Liitekuvio 3).

Kokonaisuudessaan Arvo- ja asennetutkimuksen tulokset suomalaisten liberalismi- ja konservatismikäsityksistä vastaavat melko hyvin kysymykseen, voiko liberalismia ja konservatismia pitää toisilleen vastakkaisina aatesuuntauksina. Huolimatta tietyistä epäselvistä ja molempia aatesuuntia yhdistävistä kysymyksistä liberalismiin ja konservatismiin välisen jännitteen ytimessä on kysymys sopeutumisesta muutokseen. Liberalismi edustaa suomalaisille valmiutta yhteiskunnan muutokseen ja konservatismi ajatusmallia, jossa muutokseen suhtaudutaan – jos ei suoranaisen torjuvasti, ainakin suurella varauksella.

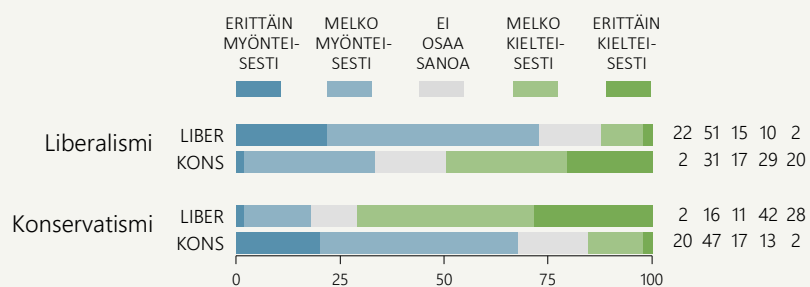
Kuvio 6. Edustavatko seuraavat arvot liberalismia vai konservatismia: missä määrin liberaalit ja konservatiivit omivat kunkin arvon eli näkevät sen edustavan omaa aatesuuntaansa (%)

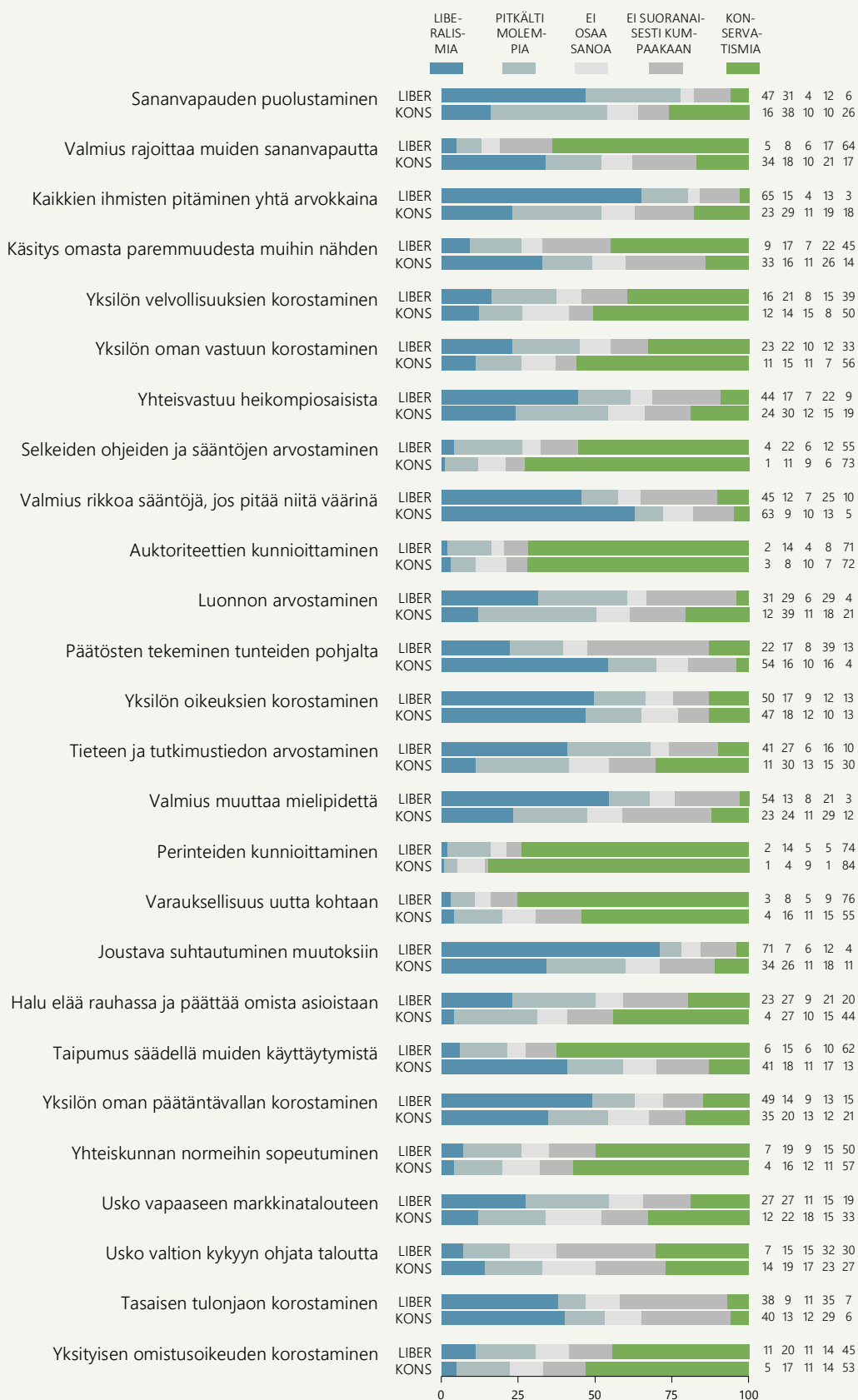
Liitekuvio 1. Edustavatko seuraavat arvot liberalismia vai konservatismia: arviot konservatiivi–liberaali–asteikolle sijoittautumisen mukaan (%)

**Liitekuvio 2. Miten suhtautuu taloudellisiin järjestelmiin ja ideologioihin:
liberalismi ja konservatismi, arviot konservatiivi–liberaali-asteikolle sijoittumisen mukaan (%)**

Liitekuvio 3. Edustavatko seuraavat ajattelu- ja toimintatavat liberalismia vai konservatismia: arviot konservatiivi-liberaali-asteikolle sijoittautumisen mukaan (%)

Viitteet

- 1 Laakso (2025).
- 2 Kullas, & Metelinen (2025).
- 3 Haavisto (2025).
- 4 Kullas & Metelinen (2025).
- 5 Laakso (2025).
- 6 Kullas & Metelinen (2025).
- 7 Kevään 2025 Arvo- ja asennetutkimuksessa vastaajia pyydettiin asettamaan itsensä janelle asteikolla 0–10 siten, että 0 tarkoittaa erittäin konservatiivista ja 10 erittäin liberaalia. Menetelmä ja tulokset, ks. Laakso (2025).
- 8 Kristillisdemokraattien, Liike Nytin ja RKP:n äänestäjien vastaajajaksot ovat pieniä, joten tuloksia on pidettävä vain suuntaa antavina.
- 9 Ks. myös Laakso (2025) ja Kullas ja Metelinen (2025).
- 10 Haavisto (2023).
- 11 Kullas & Metelinen (2025).

Lähteet

- Haavisto, I. (2023). Enemmän presidenttiä – Suomalaisia kiinnostaa paluu presidenttivetoiseen järjestelmään, EVA Analyysi N:o 126, <https://www.eva.fi/blog/2023/12/27/enemman-presidenttia-suomalaisia-kiinnostaa-paluu-presidenttivetoiseen-jarjestelmaan/>
- Haavisto, I. (2025). Kiistelty vapaus – Suomalaisten käsitys liberalismista on kaventumassa, EVA Analyysi No 153, <https://www.eva.fi/blog/2025/09/16/kiistelty-vapaus/>
- Kullas, E. & Metelinen, S. (2025). Markkinatalouden paalupaikka – Suomalaiset luottavat yhä enemmän talouden vapauteen ja torjuvat sosialismin, EVA Analyysi No 152, <https://www.eva.fi/blog/2025/07/29/markkinatalouden-paalupaikka/>
- Laakso, M. (2025). Toinen askel oikealle – Yhä useampi suomalainen määrittelee itsensä oikeistolaiseksi ja liberaaliksi, EVA Analyysi No 151, <https://www.eva.fi/blog/2025/07/15/toinen-askel-oikealle/>

Näin kysely tehtiin

Tulokset perustuvat 2 070 henkilön antamiin vastauksiin. Tulosten virhemarginaali on koko väestön tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Tiedot kerättiin 12.3.–24.3.2025. Vastaajat edustavat koko maan 18–79-vuotiaista väestöä (pl. Ahvenanmaa). Aineisto on kerätty Taloustutkimus Oy:n internetpaneelissa, josta tutkimusotos on muodostettu ositetulla satunnaisotannalla. Aineisto on painotettu edustamaan väestöä iän, sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan. Aineiston tilastollisen analyysin ja tulosgrafiikan on tehnyt Pentti Kiljunen (Yhdyskuntatutkimus Oy).

Elinkeinoelämän valtuuskunta

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä.

EVA toimii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajien kohtaamispaikkana.

EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Analyysit ottavat kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin ja tarjoavat ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Analyysit löytyvät EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-0774 (Painettu) ISSN 2342-0782 (PDF)